

що також пов'язано зі «сприйняттям права». Вона здійснює ґрунтовний аналіз поняття, змісту, сутності та тлумачення категорії «сприйняття права» та пояснює її як сукупність емоційно-вольової сфери розвитку та життєдіяльності індивідуума, її психологічно-вольового акта, завершеного комунікативним процесом, пов'язаним із настанням певних результатів, і права як категорії, яка не може існувати поза людьми, поза середовищем їх життєдіяльності [1, с. 21].

Інформаційне суспільство виходить за межі однієї країни та розвивається глобально. Для підтримання конкурентоспроможності, збереження або зміцнення міжнародних зв'язків Україна має відповідати вимогам часу, забезпечуючи модернізацію суспільства за всіма напрямками розвитку, як економічна, політична, громадська, сфера безпеки тощо.

Процес інформатизації, зокрема впровадження та взаємодія між собою сучасних комп'ютерних, теле-, радіо і телефонних технологій, комунікаційних служб, швидке розповсюдження локальних і глобальних комунікаційних мереж виводить інформаційний обіг та рівень впливу інформації на свідомість людини (як окремої особи, так і суспільства в цілому) на якісно новий рівень, формуючи соціальні, психологічні, інформаційні, культурні орієнтири розвитку суспільства, а також правову культуру [2, с. 200–201]. Зокрема, внаслідок розвитку інформаційних технологій активно трансформуються свідомість індивідів, інститути суспільства, політики, державного управління. Однак будь-які технології потрібні саме для забезпечення інтересів людини, адже саме вона стоїть у «центрі уваги».

Розвиток суспільства, його глобалізація не вбачаються можливими без формування стійкої правової культури, яка має існувати як в межах кожної розвинутої держави, так і мати загальні риси та орієнтири в розвитку для всіх країн, які бажають розвиватися та вдосконалюватися.

Як зазначає Л. Нагорна, українська ментальність не відрізняється цнотливим ставленням до норм конфліктної взаємодії (компроміс традиційно розглядався як поразка чи наслідок зради), що протирічить європейській традиції у ставленні до конфліктів (які розглядаються як засіб підтримання рівноваги) [3, с. 4]. Нині можна спостерігати деякі зміни, запровадження нових інститутів вирішення конфліктів (таких як медіація), які активно використовуються і дають можливість суспільству перейти на новий, більш «цивілізований», європейський підхід у вирішенні конфліктів,

напрацювати практику та поступово сформувати правову культуру суспільства нового зразка, де на першому місці буде захист прав людини, досягнення консенсусу, відповідність правової системи суспільній моралі, стимулювання зацікавлення індивіда у розвитку громадянської культури, культури довіри та відповідальності.

Формування правової культури не віддільне від розвитку інших видів культур – політичної, моральної, естетичної тощо. Їх об'єднує спільність завдання – створення морально-правового клімату в суспільстві, який гарантував би особі реальну свободу поведінки в поєднанні з відповідальністю перед суспільством, забезпечував би її права, соціальну захищеність, повагу і гідність, поставив би людину в центр економічних, політичних, соціальних, культурних і інформаційних процесів [1, с. 21].

Натепер представники науки та практики ведуть дискусію щодо визначення пріоритету між правовим регулюванням відносин, пов'язаних з інформаційними технологіями та «ІТ-впорядкуванням», більш обґрунтованою є позиція правового регулювання. Адже без правового регулювання будь-яка сфера (в тому числі і ІТ) не може нормально розвиватися. Як суспільство, так і кожна окрема особа не будуть впевнені в захищеності своїх прав та інтересів, у вирішенні конфліктів справедливо, цивілізовано та розумно. В результаті функціонування інформаційного правового простору відбувається формування інформаційного правового середовища, в центрі якого стоїть людина, яка здійснює суспільні зв'язки і відносини в рамках правового поля.

Можна зробити висновок, що з метою формування якісного інформаційного суспільства необхідним є підвищення загальнокультурного рівня та рівня правової культури, просвітницька робота, вироблення сталих стереотипів правомірної поведінки, в результаті чого можна сподіватися на зменшення злочинних дій, порушення прав і інтересів, зокрема в ІТ-сфері. Також на правосвідомість впливає факт зростання доступності правового масиву і масиву судової практики за рахунок використання інформаційних технологій. Практично всі законодавчі та судові органи мають свою сторінку в інтернеті, де розміщені нормативні акти і акти правозастосування, що позначається на поінформованості громадян і реальній доступності правової інформації. Свобода і доступність інформації призводять до більш активної участі громадян в обговоренні законопроектів, їх політичної активності загалом.

Інформаційні технології стають серйозним інструментом, який може докорінно змінити існуючі демократичні інститути.

Враховуючи те, що інформаційне суспільство включає різноманітні блага у формі ефективного виявлення, фіксації та переробки інформації, технологій (персональні комп'ютери, інформаційні послуги), виробництва знань (наука, мистецтво, освіта), публічних технологій (електронні демократія та уряд, самоврядування, партії та вибори), інформаційної економіки (інформаційні товари і послуги: освіта, правова система, видавнича сфера, ЗМІ, комп'ютерне виробництво), культури інформаційного суспільства (цивілізованих правил подання, сприймання та користування інформацією) вже не можна собі уявити життя без застосування цих технологій і їх переваг.

Більшість дослідників розглядають інформаційне суспільство з позицій публічного, зокрема адміністративного права, ставлячи на перше місце публічну цінність для споживачів інформаційних ресурсів, діяння суб'єктів публічної адміністрації стосовно забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб в інформаційному суспільстві [4, с. 193; 5]; досліджують особливості інформаційного суспільства як суспільства з широким використанням комп'ютерних інформаційних технологій, визначаючи його основними категоріями інформаційну сферу, інформаційну інфраструктуру, інформацію, інформаційні процеси тощо [6]; розглядають консолідацію конституційних положень щодо інформаційних правовідносин у законодавстві; особливості застосування консолідації при кодифікації інформаційного законодавства України тощо [7]; визначають правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні [8].

Нині виникають питання щодо зміни підходів при побудові законодавчого масиву з точки зору пріоритету інтересів людини (наприклад, надання більшої свободи для виробника, працівника, підприємця), адже пріоритетність загальнолюдських цінностей має бути врахована і при модернізації юриспруденції. Зокрема, мають бути враховані зміни в правосвідомості, викликані підвищенням середнього рівня освіти населення і доступністю інформації.

Отже, в інформаційному суспільстві є мета створити умови, які б стимулювали кожного добровільно виконувати закони, розвивати сфери виробництва, необхідні для всього суспільства; пріоритетність диспозитивного методу, тобто можливість сторін самим визначати шляхи досяг-

нення поставлених цілей, встановлювати права і обов'язки за допомогою договору, домовленості замість жорсткого імперативу, що не залишає можливості вибору варіантів і в сукупності свідчить про висування особи, її потреб та інтересів на перше місце.

Враховуючи, що сутністю сприйняття ІТ-права як концепту є наше сприйняття, говорячи про ІТ-право, ми маємо на увазі «актуальні проблеми цивілістики в інформаційному суспільстві» (зокрема, в цифрову добу), куди, зокрема, включається сукупність усіх норм і правил, які регулюють діяльність по використанню інформаційних технологій та інформаційну правомірну активність в інтернеті.

«У центрі» в цьому випадку мають бути приватні особи, суб'єкти приватного права, учасники цивільних відносин, що повинно враховуватися при формуванні норм і правил приватного (цивільного) права, які визначають взаємини членів суспільства одне з одним і з державою як суб'єктом приватних відносин. У процесі такого формування визначальними є індивідуальна та колективна правосвідомість, правова ментальність учасників таких відносин, тобто внутрішній складник, оскільки він є передумовою і підґрунтям формування суспільства.

На користь цивільного характеру розуміння ІТ-права виступає велика кількість ІТ-відносин, які виникають у сфері цивільно-правового регулювання: ІТ-договори надання послуг програмного забезпечення або його розробки; ІТ-договори роботи із фізичною особою-підприємцем або програмістами; юридичний супровід фрілансерів; юридичний аудит ІТ-компаній; правовий захист вебсторінок і контенту; правове забезпечення діяльності інтернет-магазинів; захист інформації та багато іншого [9].

Також до приватноправової сфери правового регулювання належать ІТ-відносини, пов'язані зі створенням та припиненням юридичних осіб, відносини інтелектуальної власності, договірні відносини за участі суб'єктів ІТ-відносин, відносини спадкування тощо. Такі відносини здебільшого є регулятивними, але в деяких випадках можуть також супроводжуватися цивільними організаційними відносинами (створення юридичних осіб тощо). Оскільки йдеться про сферу приватного права, де діє принцип «Дозволено все, що не заборонено законом», існування якого забезпечує надання договору, значення норми цивільного законодавства, можна стверджувати, що саме за його допомогою складається основний масив норм, які можуть бути віднесені до «ІТ-права».

Враховуючи важливість ролі категорії правочинів у повсякденному житті всіх без винятку суб'єктів цивільних правовідносин, неможливість існування суспільства поза цієї категорії, важливим є вплив правосвідомості при вчиненні правочинів, особливостей її формування в умовах інформаційного суспільства. Оскільки закон пов'язує зі здійсненням правочину набуття, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків, правочини належать до категорії юридичних фактів, які зумовлюють настання відповідних правових наслідків. У контексті цього дослідження буду виходити з розуміння юридичних фактів як феноменів, які відповідно до конкретних норм або загальних засад права зумовлюють виникнення, зміну, припинення правовідносин [10, с. 385–390].

Відповідно до ч. 2 ст. 11 ЦК України головними підставами виникнення прав та обов'язків є договори та інші правочини. Саме правочини (зокрема, договори) є підставою виникнення правовідносин, які опосередковують динаміку ІТ-сфери, даючи можливість активної діяльності її суб'єктам.

Проаналізувавши підстави виникнення, зміни, припинення цивільних прав та обов'язків у ІТ-сфері, дійшла висновку, що, маючи низку спільних рис із загальною категорією «юридичні факти», вони мають істотні особливості, серед яких найважливішим є надання переваг такій підставі виникнення правовідносин як волевиявлення учасників цивільних відносин (у вигляді правочину, спеціально спрямованого на встановлення юридичних прав і обов'язків, або у вигляді здійснення «вольового вчинку», яким опосередковуються відносини творчості, комунікації тощо).

Враховуючи зазначене, розгляну деякі особливості підстав виникнення прав і обов'язків учасників ІТ-відносин правовідносини [11]. Перелік застосування інновацій у сфері інформаційних технологій, включаючи інтернет, поширення через інтернет речей та електронних систем врядування тощо нині є вражаючим, зважаючи

на те, що основним типом правових зв'язків тут є цивільні регулятивні.

Суб'єктивним чинником можна вважати переосмислення людьми (зокрема, тими, які мають відношення до створення і використання інформаційних технологій) можливостей «упорядкування» відносин за допомогою інформаційних технологій і визначення ролі «айтішників» у цьому процесі. Зазначене спричинило процес активного впровадження інформаційних технологій при організації бізнесу, спроб застосування технології Blockchain, стало початком легалізації криптовалют, технології Blockchain, укладення смарт-контрактів тощо.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Спроби врегулювати питання лише технічними засобами не завжди є ефективними, про що свідчить наявність кібератак, порушення прав споживачів в інтернеті (порушення авторських прав, піратство, плагіат), що вказує на неспроможність самовпорядкування ІТ-сфери на сучасному етапі її розвитку. Більш обґрунтованою та виваженою є позиція щодо необхідності забезпечення правового регулювання проблем, які виникають у ІТ-сфері. Підтвердженням цьому можна вважати появу нових законів і їх проєктів, пов'язаних із регулюванням питань в ІТ-сфері.

З метою формування якісного інформаційного суспільства необхідним є підвищення загальнокультурного рівня та рівня правової культури, правосвідомості громадян, просвітницька робота, вироблення сталих стереотипів правомірної поведінки тощо, які спричинить зменшення злочинних дій, порушення прав і інтересів, зокрема і в ІТ-сфері. Зазначене свідчить про необхідність подальшого більш глибокого вивчення зазначених питань з теоретичної точки зору, а також необхідність впровадження на практиці заходів, які б мали результатом підвищення загальнокультурного рівня та рівня правової культури, правосвідомості громадян тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Оніщенко Н. Інформаційно-правовий простір: проблеми формування, розвитку, аналіз позитивних і негативних впливів на правосвідомість суспільства та особистості. *Віче*. 2012. № 17. С. 20–23.
2. Вороноква В.Г. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві. *Гілея*. 2014. Вип. 86. С. 198–203.
3. Нагорна Л. Симфолічний простір інформаційного суспільства: зорові аберації віртуальності. *Політичний менеджмент*. 2009. № 2. С. 3–12.
4. Савюк М.Ф. Інформаційне суспільство як об'єкт адміністративно-правових відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 29. Ч. 2. Т. 3. С. 192–196.
5. Савюк М.Ф. Адміністративно-правові засади інформаційного суспільства : дис. канд. юрид. наук. К., 2016. 208 с.
6. Баранов О.А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика : монографія. К. : Едельвейс, 2014. 497 с.

7. Ліпкан В.А., Дімчогло М.І. Консолідація інформаційного законодавства України : монографія. К. : О.С. Ліпкан, 2014. 415 с.
8. Кір'ян В.О. Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук. К., 2013. 22 с.
9. Бачинський Т. Основи ІТ-права. Л. : Апріорі, 2016. 136 с.
10. Скакун О.Ф. Теорія права і держави. К. : Правова єдність, 2010. 525 с.
11. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Регулятивні правовідносини: приватно-правовий і публічно-правовий виміри : монографія. Одеса : Гельветика, 2018. 404 с.

Давидова Ірина Віталіївна

ПРАВОСВІДОМІСТЬ І ВЧИНЕННЯ ПРАВОЧИНІВ: ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Стаття присвячена розгляду питань, пов'язаних з особливостями взаємозв'язку категорій «правосвідомість» і «вчинення правочину», які мають місце внаслідок розвитку інформаційного суспільства, використання інформаційних технологій тощо. Акцентовано увагу на тому, що нині відбувається своєрідний «злам», зміна орієнтирів, де основним є не просто формування суспільства, справедливих законів і соціального порядку; а сенсом правового регулювання стає формування сприятливих умов для життя кожного індивіда, формування людини, здатної до органічного й духовно-піднесеного самоздійснення, розкриття всіх своїх потенційних творчих можливостей. Зазначене спонукає право до динамічності, дієздатності, постійного наближення до конкретного живого індивіда, подолання відчуженості людей від права.

Окрема увага приділена аналізу позицій вчених щодо визначення поняття правосвідомості, факторів, які впливають на його формування. Зазначено, що інформаційне суспільство виходить за межі однієї країни та розвивається глобально. Для підтримання конкурентоспроможності, збереження або зміцнення міжнародних зв'язків Україна має відповідати вимогам часу, забезпечуючи модернізацію суспільства за всіма напрямками розвитку як економічна, політична, громадська, сфера безпеки тощо. Розвиток суспільства, його глобалізація не вбачаються можливими без формування стійкої правової культури, яка має існувати як в межах кожної розвинутої держави, так і мати загальні риси та орієнтири в розвитку для всіх країн, які бажають розвиватися та вдосконалюватися.

Зроблено висновок про актуальність цих питань у контексті активного використання ІТ-технологій в сучасному житті, в тому числі при укладанні правочинів; необхідність розгляду ІТ-права в розумінні цивільного права, що підтверджується існуванням великої кількості ІТ-відносин, які виникають у сфері цивільно-правового регулювання; необхідність забезпечення правового регулювання проблем, які виникають в ІТ-сфері; необхідність підвищення загальнокультурного рівня і рівня правової культури, правосвідомості громадян, просвітницької роботи, вироблення стійких стереотипів правомірної поведінки тощо з метою формування якісного інформаційного суспільства.

Ключові слова: правосвідомість, ІТ-право, ІТ-відносини, цифрове середовище, інформаційне суспільство, правочин, договір.

Davydova Iryna

CONSCIOUSNESS AND TRANSACTION: FEATURES OF INTERCONNECTION IN THE CONDITIONS OF INFORMATION SOCIETY DEVELOPMENT

The article deals with the issues related to the peculiarities of the interconnection of the categories of “consciousness” and “engagement” that occur as a result of the development of the information society, the use of information technologies and more. Attention is drawn to the fact that nowadays there is a kind of “break-in”, a change of landmarks, where the basic is not just the formation of society, just laws and social order; and the sense of legal regulation is the formation of favorable conditions for the life of each individual, the formation of a person capable of organic and spiritually elevated self-realization, the disclosure of all their potential creative opportunities. This encourages the right to dynamism, capacity, constant approach to a particular living individual, overcoming the alienation of people from the right.

Particular attention is paid to the analysis of the positions of scientists on the definition of the concept of justice, the factors that influence its formation. It is stated that the information society goes beyond one country and develops globally. In order to maintain competitiveness, maintain or strengthen international relations, Ukraine must meet the requirements of the times, ensuring the modernization of society in all areas of development, such as economic, political, public, security, etc. The development of society, its globalization, is not possible without the formation of a stable legal culture, which must exist both within each developed country and have common features and guidelines for development for all countries wishing to develop and improve.

It is concluded that: the relevance of these issues in the context of active use of IT-technologies in modern life, including when concluding transactions; the need to consider IT-law in the understanding of civil law, as evidenced by the large number of IT-relations that arise in the field of civil law regulation; the need for legal regulation of problems arising in the IT-sphere; the need to increase the cultural and legal level of the culture, citizens' awareness, education, develop stable stereotypes of legitimate behavior, etc., in order to create a quality information society.

Key words: sense of justice, IT-law, IT-relations, digital environment, information society, transaction, contract.